

Karel Klostermann

Několik vzpomínek na Malý Žitný ostrov

a podunajské nivy pod Bratislavou

Roku 1877 ztrávil jsem téměř celé prázdniny u svého přítele a příznivce, zvěčnělého pana Jaromíra ryt. Škody, bratrovce slavného učence prof. Josefa Škody a bratra Emila ryt. Škody, zakladatele Škodových závodů v Plzni, jenž držel tehda statek Sérfejö na Malém Žitném ostrově v Uhřích. Tento Malý Žitný ostrov je tvořen hlavním tokem Dunaje a odbočujícím od tohoto pod Bratislavou jižním menším ramenem, do něhož ústí řeka Litava. Je poměrně úzký, ale zato hodně dlouhý, ježto se táhne směrem po vodě daleko za Mošon (Wieselburg) až ke Komárnu, je tedy nyní v bezprostředním sousedství s naší republikou.

Z tisíců cestujících, již sledující proud největšího po Volze veletoku evropského, se dávali unášeti na parnicích do Vídně a Bratislavy k Ostřihomu, Budapešti a dále do oblastí dolejšího Dunaje, opouštěl dojísta jen málokterý a opouští i teď loď, aby vystoupil na Malém Žitném, ježto stanice, kde přistávají parníky, jsou téměř vesměs na levém břehu hlavního toku řeky, tedy na Velkém Žitném.

A přece jsou to právě nivy podél pravého břehu, jež poskytují poříční obrazy neobyčejně svérázné a půvabné, mění se každým krokem, jako samo koryto obrovského toku, jenž, jako by si byl vědom své ohromné síly, vrtošivý a svěhlavý, pevných, tísnících jej břehů nesnáší, ba podivně si s nimi zahrává. Prožil jsem zde rozkošné týdny, prošel jsem všemi směry spleť labyrint poříčních niv, ostrovů, ostrůvků a vodotoků, jež, počínajíc pod samou Bratislavou, řeka zde vytvořila a neustále znovu a znovu si tvoří, a jak už činívám, povšiml jsem si také života přírody, jenž se mi zde jevil, i také lidu, obývajícího tyto končiny. Snad tedy dovolíš, abych tě upozornil na to, co jsem zde viděl a tě sem zavedl. Nepochybuji, že by se ti zalíbilo v tomto přírodou vytvořeném jižním pomezí našeho Slovenska a nelitoval bys, kdybys jednou sem zavítal, třeba ovšem trochu vyčkatí, až se blíže poznáme se svými maďarskými sousedy, k čemuž přece snad také dojde.

Jak jsem tedy již nadhodil, odbočují od hlavního toku Dunaje pod samou Bratislavou dvě větší ramena, z nichž severní, od levého břehu tohoto odtékající, tvoří Velký Žitný ostrov, jižní pak odbočující od pravého Malý Žitný ostrov (po německu die Grosse und die Kleine Schüttinsel). Než řeka, zvláště na jižním - pravém svém břehu, lze-li vůbec užívati jména břeh, ježto tímto slovem se označuje přece pevná, souvislá mez, postavená přírodou pohyblivém u živlu a brání mu, aby se rozléval do nekonečna, a této meze tu vlastně ani není, se rozlévá i dále v nescíslná ramena, odbočující od hlavního jejího toku, větší a menší, křivolaká, mělká i hluboká, tekoucí všemi směry, často i zdánlivě zpátečním, do nekonečna se rozvětřující a znovu a znovu do sebe splývající, pravé labyrinty průplavů, v nichž nikdo se nevyzná a tvořící sta a sta ostrovů a ostrůvků. Mnohé z těchto ostrovů jsou porostlé jen hustým, ale nízkým vrbovým křovím, rákosím, vysokou travou nebo širokolistým kopytníkem a jiným býlím, jemuž se daří na půdě vodou nabotnalé, většina jich však je porostlá stromovím, bujícím tou měrou, že sotva kde v Evropě bychom se setkali s podobnými.

Vrby, olše, habry, jilmy tu vyrůstají v pestré směsici, tu a tam také duby a javory se

vyskytnou, a nesmírně hustý a bujný podrost připomíná tropický prales, charakteristickým stromem však je zde topol bílý čili stříbrný, jenž všude se vyskytuje, místy i převládá a jehož listí, sněhobílé vespod, pestře a působivě prosvítá z povšechné zeleně všech možných odstínů. Všecky tyto stromy, živeny vlhkem a tučnou naplavenou půdou, v níž koření, vyrůstají neobyčejně rychle a dosahují za deset let výšky a mohutnosti, do níž jinde ani za padesát let nedospívají, ale přece jen zřídka se tu setkáváš s věkovitými velikány toho kterého druhu, nejčastěji ještě se starými, hlavatými vrkami; řeka, živící je bohatě naplavenou prstí, je zároveň jejich ničitelem, v ní pojí se princip života a smrti, Višnu a Šiva.

Řeka provádí zálužnou hru s nimi jako s ostrovy, na nichž vyrostly, bez konce buduje, bez konce boří: rve na kusy zelené ostrovy, dítky své, vyšlé z jejího lůna, z oplozeného bahna svého, jež nanasla, a odnáší je se vším, co na nich vyrostlo, a co z nich nerozměnila úplně, usazuje jinde, tvoříc prapodivné záseky přeházených přes sebe kmenů, mezi nimiž uvázly celé stohy trávy a různého býlí, slepí to všechno svým lepkavým, mastným bahnem, svým drobným pískem, a nový ostrov povstal, jenž přepažil a zatarasil bystrý tak tudy proudící, přinutiv jej, aby se dal jiným směrem toho, jímž dosud se bral, a uvolnil si dráhu, roztrhnuv na ní ostrov, jenž mu stál v cestě. A než rok s rokem se sejde, přioděje se nový ostrov svěžím hávem a trsy rákosí a škřipin, hojně vyrostlé na jeho pokraji, budou se zrcadlit, v černých starých vodách, v něž se změnily zbytky po proudící bělavé vodě, jež tu pozůstaly. Na jiných místech přívalem vod z rodné půdy vyrvané stromy, spletené mezi sebou svými větvemi, zaryly se svými vrcholky do bahnitého dna, kdežto kořeny vyčnívají nad vody, jež vztekly se od nich odrážejíce, jimi lomcující a jejich spleť se prodírajíce, je částečně pokrývají hustou pěnou, takže se zdá, že zalehly ve špinavém sněhu.

Tyto listnaté lesy, vroubené vodou, prostoupené nesčíslnými průplavy, a ponuré, temné hvozdy šumavské, jaký to rozdíl! Tam na západním našem pomezí, chmurně a vážně strmí černý les, jako by truchlil nad zašlou svou slávou, která již nikdy se nevrátí; tam nic se nemění, jen dlouhé zimy a krátká léta se střídají, ale ponurá bývají tato i ony, slunce se zřídka ukazuje, a mraky táhnou a mlhy, a života tam téměř není, hrobové ticho vládne, jedvaže vítr zašumí, lichý havran zakrákoře, drobné ptáče zacvrliká; tiše dřímá kleč nad černě brunátnými, nehybnými vodami močálů, jež nikdy tvářnosti své nemění. Zde, na nynějším jižním našem pomezí, vše, všecinko se hýbá, vše bez přestání se mění, vše se směje, vše jakoby dovádělo jako ty bělavé, vždy se čeřící vody velkých i malých říčních ramen, probíhajících mezi zelenými stromy, věčně mladými. Prikvačívávají na tyto smavé končiny ovšem také doby děsu a hrůzy, když Dunaj, rozproušen přívaly nebo více ještě táním sněhových spoust v Alpách, vystoupí o několik metrů nad normální výšku a celou nížinu, všečen ten svět niv a ostrovů, a své vlastní dílo, složí na nich nesmírné spousty ledu, jenž za tuhých zim spoutal hladinu jeho hořejšího toku i vody jeho přítoků. Než doby ty nemívají dlouhého trvání vody opadnou, složené kry ledové rozežere teplý jarní vánek, co vody na jedné straně zničily a urvaly, přidaly jinde, a brzy zase bujný život se vrací, život hlučný a radostný.

Tisíce slavíků tlukou na větvích stromů a v hustém křoví, kde staví si hnízda, celé noci až do rána hlaholí jejich zvukný zpěv. A zpěvy kosů všude a drozdů a pěnic a sedmihlásků a modrých sýkorek - koncerty, jež ti pořádá mně nejmilejší impresario, matka příroda, která se stará, aby se dostala potěšení i zrakům tvým nejpestřejší, nejbarvitější ptáci střední Evropy tu sídlí v úžasném množství - ohnivě žlutí pirobi (zlatokosové), praví umělci, pokud se týká stavby hnízd, tisíce ledňáčků poletují nad vodami, strakapoudi, datlové, dudkové, každým krokem se s nimi setkáš; všude ve větvích stromů cukrují hrdličky, vrkají doupňáci; i na samé vodě, zvláště na černých četných tůních starých vod, zbylých po dříve tekoucích ramenech, plovou stáda divokých kachen, potápek, roháčů, čírek a slípek; větší ramena říční a tiché zálivy, jež si utvořila sama hlavní řeka, opanovali černí kormorani, mohutného těla, zvící

husy, nejdovednější rybáři ze všeho vodního ptactva a také největší žrouci - říká se, že každý z nich spotřebuje ke svému nasycení aspoň tři kila ryb denně. Je jich tu na sta, rybaří družně, možno je pozorovati zvláště po východu slunce a před jeho západem, a také střílet je můžeš, baví-li tě taková honba. Upřímně pověděno, já tohoto sportu milovníkem jsem nikdy nebyl - nerad utrácím život kteréhokoli božího tvora, nejméně takového, z jehož smrti těžiti nemohu. Jísti takového kormorana člověk nemůže, přes to že je tučný jako krmená husa, poněvadž tuk páchne rybinou a bahnem a maso je tuhé; také zřídka kdy třeba dobře střeleného se zmocníš, ježto zpravidla ve smrtelném zápase se potopí a na dně do vodních rostlin nebo do skrytých tam kořenů se zakousne.

Tak tu tedy žije a hnízdí na stromech, ve křoví a v rákosí a i na vodě pestrý různorodý opeřený svět, ale vysoko nad ním ve vzdušné výši vznáší se jeho král a pán, mohutný orl říční.

Udalo se mi ho spatřit poprvé, když krátce po svém příjezdu do těchto končin, jsem se vracel z výletu na levý břeh, sedě v lehkém člunu, v průvodu dvou venkovanů, z nichž jeden vesloval, druhý byl u kormidla. V pravé poledne, právě když jsme se převáželi přes široký hřbet velkého Dunaje, upozornil mě kormidelník na černý bod, jenž vysoko nad námi se ztrácel téměř v blankytě, a pravil krátce "Sas" (vyslov: šaš). Neuměje maďarsky, neporozuměl jsem tomuto jednoslabičnému slovu a tázavě jsem na mluvčího pohlédl. Tu druhý mně přispěl ochotně na pomoc, pronášeje větu, obsahující slova "karcзма" (hostinec, krčma) a "Ó-vár" (starý hrad, Altenburg, jméno nejbližšího města); zároveň učinil pravou rukou posunek, jemuž jsem nemohl neporozuměti: napodoboval pohyb ruky, vedoucí sklenici k ústům, čímž mi připomněl, že mě v předvečer viděl v hostinci "U černého orla" ve Starém hradě. "Adlér?" tázal jsem se. "Igén, igén, Adlér!" přisvědčil, vůči hledě potěšen, že se mu podařilo dorozuměti se se mnou.

Než nejen ptáci, i jiná zvířata obývají, aspoň dočasně, neobydlené, neprostupnými houštinami pokryté ostrovy niv. Poblíže nich, kde půda se počíná vzdělávati, jistý sedláček ze Sérfenyö měl políčko, na něž si zasel kukuřici. Ta mu utěšeně vyrostla, již i mohutné hlavně se plnily zrním a hospodář dojista uvažoval a vypočítával, kolik mu upíše z jeho dluhu vesnický žid, až kukuřici sklídí a mu odvede. Než, žel! - výpočet se mu zhatil. Shledat' kteréhoš rána, že zlý nepřítel navštívil v noci jeho pole a zle na něm řádl.

A tato návštěva se opakovala několikrát, tak že skoro celé pole bylo zpustošeno, stébla polámána a dozrávající zrní spaseno nebo do země zadupána, z čehož bylo zjevno, že záškodníkem bylo nějaké větší zvíře. Ježto panovalo velké sucho, nebylo lze se dopátrati stop, ale když kteréi noci spadl vydatný déšť, jenž rozmočil mastnou půdu, stopy se našly, vedly od pole k nejbližšímu dosti značnému vodotoku, jehož protější břeh a i veškeré pozadí byly pokryty neprostupnými houštinami, z části i opravdový močál se tam rozkládal. Stopy prozradily škůdce i jeho konání: byl to velký vepř, jenž, již několik neděl tomu, utekl od panského stáda, na ostrově se usadil a tam zakrátko úplně zdivočel. Každé noci přeplul přes rameno říční, napásl se na sedlákově kukuřici, načež se vrátil do svého útulku, při čemž si vedl s takovou vychytralostí, že bylo věru s podivením.

Nebohý sedláček si došel k držiteli velkostatku, postěžoval si a požádal o pomoc. Ta mu byla přislíbena a usneseno uspořádati honbu na provinilého úskoka, a to, aby se věci dostalo sportovního rázu, štvanicí koňmo. Psi měli najíti místa, kde zvíře se skrývalo, a vyhnati je na terén křovím porostlý, lovci na koni pak zabrániti mu návrat do houštin a hnáti je takovým směrem, aby přišlo na ránu dvěma střelcům, kteří zaujali vhodné k tomu místo. Dojista to byl rázovitý způsob honby na svini přes to, že zdivočelou, přece jen domácí, ale dlužno přiznati, že svině byla prohnanější nežli pořadatelé štvanice. Psi ji sice našli v houštině a vzteklé na ni doráželi, ale ven z jejího úkrytu ji nedostali, když pak jezdcí, mezi nimiž jsem byl i já, se

pokusili vniknouti do houštiny, aby vzdorovitě, se psy úporně se hašteřící zvíře vyhnali, ukázalo se brzo, že se daleko nedostanou, neboť půda byla tak měkká, že koně neunesla a tito se hluboko do ní bořili.

Se štvance tedy sešla, a lovci vrátili se s bžundou. Svině zůstala na živu, ale lhůta jejího pozemského trvání přece jen brzo vypršela. Třetího dne po nezdařené štvanci počhal si na ni za jitřního svítání panský myslivec a skolil ji dobře mířenou ranou. Kuchařka nám upekla k obědu nejlepší kus její tělesné pozůstalosti, ale maso mělo tak odpornou příchut', že jsme je nemohli jísti. Zamítla je i dvorská čeleď, tak že nezbylo, než je zakopati.

Řeklo se mi, že vepři dosti zhusta zbíhají od stáda a se usidlují v houštinách niv a ostrovů, kde zakrátko úplně zdivočí; než stává se, že i mnohem konservativnější skot zatouží tu a tam po nevázané volnosti. Tak se přihodilo, že kterási panenská jalovice se odchytila od své družiny, přeplula dosti široké říční rameno a obrala si za pobyt táhlý, neprostupný houštím a vysokou travou porostlý ostrov, na němž žila volně po celých šest let, přes několikero krutou zimu, ba dovedla obstáti i přes to, že vody několikrát zatopily její bydliště. Nezastesklo se jí v jejím osamocení a volný život se jí patrně zalíbil. Všecky pokusy se jí zmocniti ztroskotaly a zvíře netoliko zdivočelo, ale stalo se přímo zlým. Útočilo zuřivě na každého, kdo se mu přiblížil, tak že na konec nikdo se již neodvážil vstoupiti na ostrov, na němž se zdržovalo, a jeho majetník, maloměšťan v Mošoni, ustal od dalších pokusů je zase chytiti a konec konců je oželel.

O tom se hovořilo kteréhos večera v hospodě. Majetník sám vypravoval o pokusech, jež učinil, aby jalovici chytil, která by věru byla stála za námahu, ježto pastva jí jak náleží svědčila, i vyrostla, zmohutněla a zbytněla, že se podobala na žír vykrmenému volu; než, vše bylo marně, nedala se chytit, ba, při posledních pokusech sám by byl bez mála přisel o život a jen šťastnou náhodou se zachránil. Nepokusí prý se už zmocniti se jí a zanechá ji jejímu osudu.

Řeč zaslechl kterýsi náhodou přítomný řezník.

"Prodejte mi ji," požádal mluvčího, "co za ni chcete?"

"Ale s radostí! Za desítku vám ji dám, ale chytit si ji musíte sám."

"To bude má starost. Platí! - Tu je desítka - vy všichni jste svědkové."

Hodil na stůl bankovku, kterou, směje se, majetník zdivočelé jalovice strčil do kapsy. "Ale radím vám," pravil, "dejte se zaopatřit svatými svátostmi, než se na ten lov vydáte."

Nazítří časně zrána vydal se řezník, provázen svým -tovaryšem a velkým psem na cestu pro jalovici. Našel převozníka, jenž dobře znal ostrov, na němž sběhlé zvíře se zdržovalo, dal se převézt přes rameno i se svou družinou a jal se pátrati po lacino zakoupeném zvířeti, při čemž ovšem psu připadla hlavní úloha. Všecka jeho výzbroj záležela v několika provazech opatřených vhodně upravenými oky. Pes nehledal dlouho; jeho štěkot ohlásil, že jalovici našel a zavolal pána.

Jalovice, čelící psu, neustále štěkajícimu a ji stíhajícímu, jakmile zočila blížící se lidi, upustila od tohoto a lítě útočila na oba muže, než nedoběhla jich - dobře vycvičený pes, jenž ji dosud pouze obskakoval, vrhl se na ni a zakousl se do jejího čumáku, čímž ji způsobil takovou bolest, že stanula, snažíc se jej setřásti. Ale pes nepustil, muži pak, přiblíživše se jí, jeden zředu, druhý zezadu, chytili její nohy do ok a podtrhnuvše je, převalili ji k zemi, načež ji jak náleží spoutali a také oči jí zavázali. Po celou dobu tohoto zápasu pes ji držel za čumák.

Potom však, na povel svého pána, ji pustil, uvolniv zuby, a dorážeje na ni tentokrát odzadu, přinutil ji vstáti, což mohla učiniti, také krok za krokem se dáti na pochod, nikoli však utíkatí nebo dokonce útočiti, ježto její hlava byla připoutána k předním nohám.

Tak ji dopravili ku pramici i na ni ji zavedli, zkrocenou a tichou jako ovečku, přepravili se s ní přes říční ramena a v pravé poledne ji vedli u vítězoslávě městem přímo do jatek, kde vzal konec běh jejího života. Mošonští zákazníci řezníkovi tvrdili, že jakživi nejedlí tak znamenitého masa hovězího jako toho, jehož se jim dostalo z této jalovice, řezník pak si pochvaloval výborný obchod, jež udělal, zato bývalý majetník osmileté jalovice zůstal po dlouhý čas terčem všelikého posměchu a všech dobrých i špatných vtipů, jež se ukuly nejen v městě, ale i daleko široko v jeho okolí. Dostalo se tedy každému svého.

I já jsem těžil z bohatství vod matičky řeky. Za tichých, teplých večerů usazoval jsem se na kraji zejména černých, mrtvých ramen, naslouchával jsem tlukotu slavičímu, cukrování hrdliček, šelestu větříku v korunách stromů a temnému šumění vod velké řeky, jež doznívalo ke mně z velké vzdálenosti, a když se setmělo, kladl jsem na dno sáčky zatížené kameny a na bidlech připevněné, v nichž byly kousky páchnoucího masa, a rozžehl jsem smolnice. Po několika minutách jsem vytáhl sáčky - byly plny nejkrásnějších a největších raků, jež jsem kdy spatřil. Za malou hodinku jsem jich nachytl dvě kopy a více - zápach masa a zář smolnic jich přilákaly po každé celé spousty. Jak jsem pověděl, je nyní nadobro a snad navždy po těchto chutných černých obrněncích: vyhynuli do posledního račím morem, jenž se zde objevil koncem let osmdesátých minulého století.

Než záře smolných pochodní přivábila i zástupy různé jiné čeládky: roje z části prapodivného hmyzu, jepic, mušek, komárů, nejrozmanitějších bzučících brouků, velkých i malých, zvláště vodomilů a různých krásně zbarvených tesaříků s dlouhými tykadly, překrásné noční můry a lyšaje, zejména noční paví oka, červené a žluté stuhonožky, smrtihlavy, kteří letíce vydávali zvláštní táhlé, skoro příšerně znějící zvuky, žel, že k této roztomilé společnosti přidružili se i méně příjemní živlové: myriady dravých tiplic, a to netoliko obtížného, ale přece nikoli nebezpečného druhu *culex*, u nás všeobecně známého a proklínaného, ale i v pravdě zákeřného, lidem zhoubného druhu *anopheles*, jenž se u nás také tu a tam vyskytuje, celkem však přece jen řídce. Jeť tento druh tiplic, jak nyní zjištěno nad každou pochybnost, jediným přenašečem nákazy malárie, střídavé zimnice. Níže promluví ještě o tomto předmětu; na tomto místě podotýkám pouze, že, jak právem se domnívám, já pro svou osobu nepodléhám této nákaze - jsem, jak lékaři říkají, imunní.

Počátkem léta, v době, kdy kvete pšenice, vystupují ze stojatých vod rezavě zbarvené mlhy, jež ranní větřík zanáší do obydlých, obilím osetých končin. Pod účinkem teplých slunečních paprsků se sráží a ze vzduchu mizí tato zarudlá záplava, ale na obilních klasech se objevuje rezavě zbarvený hrášek, jenž ničí zárodky plodu nebo při nejmenším překáží jeho vývoji. Zjev ten ať vysvětlí učenci; pokud mne se týká, nemohu než konstatovati, že zemědělci na malém Žitném ničeho se tak neděsí, jako tohoto zlého hosta, jenž dosti zhusta je připravuje o veškeru sklizeň pšenice, bojí se ho možná ještě více než malárie, jež zpravidla se objevuje později v pozdním létě nebo zvláště počátkem podzimku, v září a říjnu.

Jak jsem nahoře uvedl, roznášejí ji tiplice čeledi *anopheles*. Ježto právě za pozdního léta Dunaj a také spodní vody často o půl metru a více stoupají a hned na to o tolikéž zase opadávají a že právě po takovém střídavém stoupání a opadávání vody četná nová onemocnění se pozorují, bylo na snadě se domnívati, že šířitelem nákazy jsou páry miasmy naplněné, vystupující z promočené a vlivem slunečního tepla schnoucí země, čemuž nasvědčovala i ta okolnost, že zimnicí zachvacováni bývají ponejvíce lidé, spící v přízemních bytech, zvláště pak ti, kteří spí nikoli na posteli, ale na holé zemi - prkenných podlah zdejší venkovský lid nezná, v selských světnicích chodí se po umlácené hlíně. Věc v pravdě se má

takto: vystoupne-li voda a hned zase opadne, zanechává mnoha mělkých kaluží, v nichž líhne se nejvíce těchto tiplic, jichž larvy žijí ve vodě, vyvinutý, létavý hmyz pak se drží zpravidla při samé zemi, do výše prvního patra málokterý zabloudí, do výše druhého patra pak žádný.

Nákaze malarie jsou vydáni bez rozdílu všichni, kdož se zde zdržují, domácí právě tak jako odjinud příšlí. Začátkem měsíce září bylo aspoň 30% obyvatelstva Sérfenyö a sousedních vesnic stíženo střídavou zimnicí (ponejvíce to byla *tertiana*, t.j. záchvat třesavky a následující po ní horečky se opakující třetího dne); koncem září a počátkem října onemocnělo prý jich ještě více. V panském domě neochuravěl nikdo, zato značná část hospodářské čeledi a z 10-12 zedníků a tesařů, jež majetník velkostatku povolal z Moravy, aby mu provedli nějakou stavbu, nezůstal ušetřen ani jediný, a nakonec byl zachvácen i polír, jenž práce řídil, tak že tyto provedeny býti nemohly.

Na tyto zimnice zřídka kdy kdo umírá, zvláště dostane-li se mu lékařské pomoci, jisto však jest, opakuje-li se o churavění, že po nich zůstává neduživost, zvětšená játra a slezina, vedoucí často k úplné tělesné sešlosti a k předčasné smrti.

Tyto zimnice, jež s každým rokem se opěťují, a odloučenost od světa, v níž lidé zdejší žijí, a touto podmíněně vkrevnění zavinily dojistá, že obyvatelstvo těchto "szigétů" - ostrovů - se jeví po stránce tělesné dosti ubohým a že vedle toho se zde vyskytuje dosti zhusta kretinismus, s nímž právě tak se setkáváme v uzavřených a od světa odloučených údolínách Štýrska a Salcburkska. Je to nepochybně vkrevnění, jemuž dlužno přičítati tento kormutlivý zjev, nikoli však vodě, jak se namnoze zato má. Vidíme-li podle sebe obyvatele malého Žitného na jedné, lidi z velkého Žitného, Maďary nebo Slováky, a ze stolice šoproňské, Němce nebo Chorvaty na druhé, rozdíl bije do očí.

Vidím ho posud před sebou, takového ubožáka ze vsi *Halaszy*. Jmenoval se Varga Imre. Nebyl právě kretin, ale přece činil dojem člověka duševně i tělesně zaostalého, neúplně vyvinutého. Těžko říci, kolik mu bylo let, snad 25, snad 50, byl malý, zavalitý, na krátkém, silně volatém krku seděla šišatě utvářená hlava; tváře, brada a hořejší ret jeho byly porostlé hustým, černým, krátce přistřiženým vousem, lícní kosti silně pročnívaly, široká ústa se neustále přívětivě šklebila a malá očka jako by se smála také. Bylo zjevno, že nevynalezl ani telegrafů ani mlátících strojů, ale přece nebylo lze jej nazvati blbem, jak to činil správce velkostatku, který zcela určitě jej neměl v lásce, ježto prý kradl na poli kukuřici. Tento Imre nejraději nedělal nic, potloukal se po celé dny po neobydlených místech, vypomáhal tu a tam, když přinášeli obilí do lodních mlýnů nebo vynášeli z nich mouku, nachytl raků. Proč by se byl dřel? - Jeho oděv se skládal z rozedrané, krátké rezné košile a z obvyklých zde širokých gatí, což obojí snad kdysi bylo bílé, ale dávno již barvou se přizpůsobilo prostředí, v němž Imre se nejraději zdržoval, pobřežnímu bahnu totiž; šišatou hlavu jeho kryl slaměný širák z několika úlomků sešitý, jehož fasony se dojistá nedostalo viděti žádnému kloboučníku celého světa; nějaké obuvi, co živ byl, neměl. O doplnění a pěstění své garderoby tedy Imre se starati nemusil; nemusil se také starat o byt - bydlil u matky vdovy, a chalupa, již obývali společně, po její smrti případně jemu. A byla to chalupa, pane! - Stála na konci vsi, byla vybudována ze směsky hlíny a roztepané slámy a kryta rákosím. Vcházelo se přímo do jediné jizby, kde přebývala stará Vargová a v zimě také Imre, jehož matka, jakmile se venku trochu oteplilo, vyhnala z bytu, načež Imre pak přespával, kde se mu právě hodilo - nejčastěji v boží přírodě, za nepohody také u sedláků, ve stáji, ve stodole nebo v kůlně. Takovým svým dobrodincům vypomáhal pak při pracích na poli nebo při mlácení, ovšem jen, když se mu právě chtělo. Až se uváže v dědictví po své matce a stane se domácím pánem, jeho nemovitost mu nenadělá mnoho starostí: nájemníků, kteří by ho zlobili a činži neplatili, míti nebude a opravy na domě si pořídí sám - dvě hrsti hlíny na zamazání povstalých ve zdi trhlin a náruč rákosí na záplatování rozdrhané střechy dostačí. - O stravu se Imre také nemusí valně starat, něco se vždy najde, a Imre není vybíravý. Pojde-li kde vepř, pořádají se pod střechem jeho matky

vepřové hody, a o pošlé slepice také není nouze: selky vědí, že se mu zavděčí dodáním takové pochoutky, a že Imre jim za ni vykoná nějakou drobnou práci. Ostatně, sedláci dají také někdy trošku mouky, hrnek bramborů, nějakou tykev a - venkoncem - paběrkování o žních, zvláště na panském, také něco vynáší, zvláště podniká-li se v noci, kde uvázne v hrsti tu a tam snop pšenice nebo ječmene. Někdy ovšem se také přihodí, že Imre den nebo dva dni sousta nepojí, ale takovým postům přivykl, a ty mu neubírají dobré míry, však ví, že zas bude lépe, a že Bůh se o něho postará.

Vedle Boha, jenž odívá lilium na poli, postará se a něho i pověra venkovského lidu, jenž nepochyboval, že jeho matka má tajné vědomosti, do nichž, ne-li dříve, tož dojísta na smrtelném lůžku i jeho uvede. Uměla prý zbavovat veškeren dobytek, hlavně pak vepře, jistých ohavných příživníků, kteří se někdy tou měrou rozmnožili, že ubozí štetináci hubeněli až běda a přes všečko krmení hubenými zůstávali. Patrně zaříkávala tento ošklivý hmyz, a kdo jej umí zaříkávat, jak že by nedovedl "příříkávat"? Nebylo by moudré jednání znepřáteliti si takového umělce. Proto nejen drobní sedláčkové, ale i dvorská čeled' až nahoru do závratné výše šafářovy a poklasného se stýkali zdvořile s Imrem a blahosklonně nad ledačím, co pozorovali, oči zamhuřovali.

Jeho matka tedy provozovala exorcismus dobytčích příživníků a bylo lze doufati, že s její smrtí toto umění nevymře. Zatím Imre nečaroval, zato však si hledíval jiného zaměstnání, dědičného v jeho rodině: ryžoval zlato z říčního písku. Jeho matka mu řekla, že kterýsi její prastrýc našel v písku na pobřeží kteréhosi vodotoku kus zlata, velký jako lidská hlava. Zachoval se hanebně vůči svým příbuzným, tento prastrýc odešel se svým nálezem do světa a nikomu špetky z něho nedal. Naděje, že by se i jemu mohlo dostatí takového štěstí, zakotvila se v duši Imrově, jenž často po celé týdny nedělal nic, nežli to, že hledal zlato, přístroje, jichž užíval, byly ovšem rázu nejprimitivnějšího. Jest přes to jisto, že vyryžoval opětovaně něco zlatého písku, kolik ho bylo, věděl jediný David, vesnický žid, ježto Imre jen tomuto se svěřoval, a jak se zdá, písek mu pro dával.

Podobá se, že jednou se nedohodli; došlo k hádce, a konec byl, že David Imreho vyhodil. Když asi týden na to shořel stoh pšenice, náležící vesnickému peněžníku - takové požáry jsou o celých Uhřích na denním pořádku, a já sám jsem viděl kteréhosi večera čtyři záře takových ohňů - David spustil ohromný křik a vinil Imreho ze žhářství. Panduři si přišli pro ubožáka a odvedli ho do stoličního vězení, kde pobyl několik měsíců ve vyšetřovací vazbě, než se mu podařilo prokázati, že v době, kdy stoh hořel, byl na místě aspoň dvě hodiny vzdáleném od požáru. Když ho pustili z vězení, zima již zavládla, a nebohý Imre vykonal dalekou cestu domů bos a oděn letním svým hávem, pouhou košilí a gatěmi. Dostal se domů, ale nohy mu ozáblly, a upadnuv v těžkou nemoc, několik neděl si poležel na ubohém svém lůžku.

Nu, uzdravil se přece a s novým jarem oddal se zase bývalému svému životu. Byl on opravdově dobrák a nepomyslíl pomstít se člověku, jenž mu tak značně ublížil.

Kteréhos večera panský správce v průvodu šafářově si vyšel do polí podívat se na úrodu. Tu překvapili v kukuřici Imreho, jenž, spatřiv je, uctivě pozdravil a z jejich dosahu dostati se hleděl. Tělo jeho vypadalo neobyčejně vypaseno a tučné břicho jako by se klenulo nad žaludek až k samému krku.

"Popatřte na toho otrapu," vece správce, "vsadil bych se, že byl na kukuřici. Vyšetřte, co má pod košilí."

Ukázalo se vpravdě, že Imre byl všecek vycpán kukuřicí.

"Pse mizerný!" rozkřikl se správce, "tentokrát mi neujdeš! - marš s námi k starostovi!"

Imre, jako vždy činíval, šklebil se přívětivě a nechal se odvésti bez nejmenšího odporu. Cestou do vsi šafář, mluvě německy, se přimlouval u svého představeného, aby ubožáka pustil, nestojí prý za řeč ta trocha kukuřice, již si na poli utrhl. Správce však ani slyšet nechtěl o puštění, ba přísahal, že ho odnaučí krást na poli. Došli tedy do bytu představeného.

Tato úřední osoba, svým typem, zevnějškem i oděvem silně podobná Imremu, s tím toliko rozdílem, že její hlava nebyla šiřatá, že její košile a gatě byly poněkud bělejší - prosím za odpuštění! - poněkud méně špinavé nežli Imreovy a že její nohy vězely v holeňových botách, vyslechla s důstojným klidem obžalobu, pronesenou panem správcem, načež odpověděla: "Tekintetés (velevážený), ráčíte tvrditi, že Imre je zloděj. Nemohu s vámi souhlasiti. Nečiní-li nic zlého takový ubožák, přes to, že je v jeho moci způsobiti velmi mnoho zla, vezme-li si leda tu a tam něco, čemu Bůh dává vyrůstí na poli, nelze ho přece nazývati zlodějem. Byl osočen, nevinně vězněn, div k smrti neuštván a nepomstil se za to. Ba není zloděj, ale -" pan starosta vyslovil s velkým důrazem jméno velmi užitečného přežívavého domácího zvířete, bez něhož bychom se v hospodářství neobešli, ale jemuž nepřisuzujeme bystrý věhlas potměšilého lišáka.

"To je na mou duši svatá pravda," přisvědčil šafář a přikývl energicky hlavou, a Imre se ušklíbl nadmíru spokojeně. Sám správce se neubráníl úsměvu a, odmlčev se, nežádal již, aby byl Imre potrestán, nenamítal dokonce ničeho, že Imre odcházal o nic méně obtloustlý, nežli přišel a záře takovou radostí, jako by byl našel cosi stejně cenného jako prastrýc jeho matky.

Tuto historii o vetchém Varga Imreovi mi vypravovali společně pan správce i šafář. Tento nesouhlasil s rozsudkem starostovým jedině v tom, že vesnický Šalamoun nazval onoho volem.

"Vůl není hloupý," pravil, "je naopak moudřejší než mnohý člověk. Třeba jen popatřiti, jak takový vůl dovede manevrovati hlavou, vchází-li do svých stájí, aby svými ohromnými rohy (byla řeč ovšem o velkorohých uherských představitelích této třídy zvířat) neuvázl ve dveřích.

Člověk by to nedovedl," tvrdil šafář, a vypravoval mi pak jedním dechem o kterémsi z jeho bürösů (voláků), jemuž se zpronevěřila žena, a který, ač se všech stran varován, nechtěl věřiti, až na konec galána přistihl. Nu, odpustil prý jí, ale ta jinou nebude, to ať si nemyslí. Je tedy na biledni, kdo má víc rozumu, vůl, jenž dovede naklonit hlavu tak, že projde úzkými dveřmi, ač hroty jeho rohů odstávají na sáh daleko od sebe, nebo člověk, který myslí, že záletná žena se polepší. Není v pořádku omlouvat jednoho snižováním druhého, který toho nezasluhuje.

Za jiných obdobných okolností právě naznačený vesnický potentát nejevil se ani zdaleka tak shovívavým. Všude v Uhrách a dojísta i v níže položených končinách nyní našeho Slovenska pěstuje se u nás neznámá pícnina mohár. Jest to travina o silných stéblech a do značné výše vyrůstající; koně i ovce ji rádi požírají. Tento mohár se seče na podzim, načež se kupí do mohutných stohů, jež zůstávají přes zimu na polích. Juhászi (pastýři ovcí) za pozdního podzimu a v zimě rádi přehánějí svěřená sobě stáda okolo těchto mohárových stohů, nedbajíce či jsou, a ovce je s velkou chutí a sobě na žír kol dokola opásávají. Z toho komunisticky zbarveného počínání juhászů vznikají četné spory, jež pak zpravidla pan starosta svým způsobem vyřizuje. Jeví se při tom nadmíru přísným a trestá ihned po proneseném rozsudku. Trest vykoná sám a má za tímto účelem již pohotově hůl nebo býkovec, jež uvádí v dotek se hřbetem provinilých juhászů.

"Pěstuje se zálibou mohár, ale málo kukuřice," řekl mi správce, "z čehož se vysvětluje tato jeho přísnost. Správa velkostatku se neplete do jeho soudnictví. Ať si to spraví vedle svého

uznání - nám běží o to zachovati si jeho přízeň. Pěstujeme hlavně pšenici a také více moháru nežli kukuřice."

Stýkal jsem se dosti zhusta a vesnickým obyvatelstvem, a to hlavně tím, že používaje vědomostí, jichž jsem nabyt za svých studií na lékařské fakultě a snaže se prokázati užitečným, jsem se uvázal v léčení malárií onemocnělých. Ježto jsem neuměl slova maďarského, brával jsem si s počátku s sebou kteréhos panského voláka, Slováka, jenž mluvil maďarsky, aby mi tlumočil, ale za dvě neděle pochytil jsem z cizího sobě jazyka tolik, že jsem se s lidmi dorozuměl, kdybych byl v oněch končinách zůstal jen půl roku, byl bych se, což směle tvrdím, dobře maďarsky mluvit naučil.

Nemůže mi nikdo vytýkati, že co toto pravím, je cosi jako sebe vynášení. Jsem už takový, že, žiji-li kdekoli v cizojazyčném prostředí, pokládám za první svou povinnost jak k sobě tak i k těm, s nimiž žiji, přiučiti se jejich jazyku, v čemž se rozcházím zplna od našich německých krajanů, kteří, pokládajíce se za Bohem vyvolený *Herrenvolk*, prožívají mezi námi celý svůj věk, jazyku našemu se však nepřiučí, ba říkají, abychom my s nimi mluvíli německy. Nic se mi tak neprotivuje, jako tahle domýšlivá, ničím neoprávněná samostačnost s jedné, naše pak ochota hověti jí s druhé strany. Že ostatně namnoze i naši lidé se přiučili od Němců tomuto, řekněme mírně, odpornému nezpůsobu, přesvědčil jsem se za svého pobytu v Hercegovině, kde jsem se setkal s Čechy, kteří se nenaučili srbskochorvatsky, ačkoli mnoho let již žili s tamním lidem. Jeden z těchto pánů, inteligent inženýr, jenž i v Dubrovníku se domlouval po německu s číšníkem, neznajícím německy, a jehož jsem se tázal všecek udiven, proč nemluví chorvatsky, kdyžž přece, proživ pět let v Bosně a v Hercegovině, běžný tam jazyk znáti má a musí, odpověděl mi prostě "Nač bych se byl učil jejich jazyku? My Slované, Češi, Chorvaté, Poláci a Rusíni, kteří jsme tam byli povoláni rakouskou vládou, se dorozumíváme mezi sebou všickni po německu. To už tak vešlo v obyčej." - Co jsem mu na to řekl, nebudu zde opakovati, ale pochybuji, že se tím komu pochlubil. Také jsem se od něho odvrátil a slova už s ním nepromluvil, s rakušáckým kulturträgem.

Odbočil jsem trochu od svého předmětu doufám, že laskavý čtenář mi to promine - však už se zase vracím k věci.

Stýkal jsem se také s maďarskou inteligencí, se sousedními statkáři, s kněžími a v Óváru, Mošoni a později také v Bratislavě také s úředníky, lékaři, středoškolskými profesory, obchodníky atd.

Podávám o ní svůj posudek sine iri et studio, jakou se mi tehda jevila a jak jsem ji podržel v paměti. Intelligence městská nemá do sebe nic zvláště rázovitého; měla, aspoň za onoho času a skládajíc se namnoze ze živilů původu nemaďarského, německého, slovenského a - židovského, spíše jen nátěr vládnoucího národa nežli zvláštní charakterisující jej povahu. Zato venkovská gentry - drobná šlechta - a kněží jevili tuto povahu, tento národní svéráz v plné míře, a neváhám doznati, že pánové působili na mne dojmem velice příznivým, a že čas, jenž zatím uběhl, ničeho neubral z tohoto dojmu. Co se nám protivuje, jsou politika a národní, na odiv stavěný šovinism vládnoucí maďarské oligarchie, která se v pravém toho slova smyslu opájí násilnickými, skoro bych řekl po starých Hunech zděděnými tradicemi. Protivní jsou zejména také četní přeběhlíci k maďarstvu, ať původu německého, ať slovenského, ať židovského. Správnost rčení, že Poturčenec je horší Turka, se osvědčuje i zde.

Při svých stycích s venkovskými držiteli půdy menších i prostředních výměr neshledal jsem se nikdy národním šovinismem, jenž by mě byl urážel neb aspoň byl působil nemile anebo směšně, ale s opravdovou upřímností, nelíčeností a s jakousi jen jim vlastní dobrosrdečnou roztomilostí. Jsou krajně pohostinní, velmi zhusta i pohostinnější, než svědčí jejich finančním a hospodářským poměrům. Žijí sami bezstarostněji, než by žítí měli, a, jak se

říká, nechávají žít stejně také všechny, s nimiž se stýkají, přátele, hosti a čeled', přejí každému, ale žádají také, aby každý přál jim.

Nepřepracují se a nepřemýšlejí příliš o vážných věcech, nejméně o své vlastní budoucnosti, jsou vpravdě fanatičtí přívrženci zásady, jevící se v oblíbeném jejich pořekadle *Extra Hungariam non est vita et si est vita, tamen non est ita*. Jsou právě tím, že v praxi provádějí toto příslovečné rčení do všech jeho důsledků, jako že jsou národně uvědomělí a hrdí svým maďarským plemenem, ale hrdost tato neuráží a nepůsobí směšně, aspoň na mne tak nepůsobila; je naopak cosi v jejich chování, v jejich mluvě, ve všem jejich zjevu, co se zamlouvá, co vábí a co tomuto národu získává neskonale více přátel a přívrženců než násilná maďarisace, prováděná jejich oficiálními zástupci na sněmě a jejich úřady. Cítíš se mezi nimi volným a jako mezi svými, a odejdeš-li od nich, dlouho vzpomínáš hodin ztrávených mezi nimi a podržíš je u věrné a vděčné paměti.

Právě takovými jeví se ti jejich kněží. Vzpomínám rád krásných chvil, jež jsem prožil zejména na faře v Haláskách, jak pana faráře tak i kaplana, který neuměl slova německého ani slovenského a s nímž jsem rozmlouval po latinsky, jazykem ovšem, jenž se silně odchyloval od mluvy Ciceronovy a Tacitovy.

Uherskými vlastenci byli bez výjimky všichni kněží, s nimiž jsem se seznámil, opravdoví, upřímní, v krásném smyslu tohoto slova. Vlastenectví jejich se jevilo ve všem, co mluvili, a ještě výmluvněji v tom, co činili. Jevilo se, ale nevtáralo. Řeklo se mi - a nemám příčiny pochybovati o tom - že se jevilo právě tak, i v dobách Bachova absolutismu po shroucení maďarské revoluce do říjnové ho diplomu, jež si vynutily poměry nastalé r. 1859 po porážkách, jež utrpěla stará monarchie u Magenty a u Solferina. Nebylo prý příkladu, aby který maďarský kněz, ať katolický, ať evangelický, by se byl zaprodal představitelům násilné soustavy tehdy prováděné...

Člověku bezděky se namanulo pokušení, srovnávati je s katolickými kněžími slovenskými, hlásajícími po osvobození Slovenska od maďarského jařma nutnost naprosté autonomie své domoviny, k níž jim mají dopomoci Maďaři a Židé. Je to smutný, zahanbující zjev. Jak že psal slovenský básník

*"Nuže tedy, Slováci, už spíte? -
Na spojení s Čechy reptíte?
Zmařte řeč i národ z hloupé pýchy!"*

Maďaři nám neodpustí nikdy, že v prvé řadě naším přičiněním Slovensko bylo odtrženo od Uher a k nám přičleněno - vpravdě člověk jim toho ani ve zlém bráti nemůže, vmyslí-li se v jejich duši. Mám také zato, že ani veledůstojní pánové Hlinka, Juriga a tutti duanti se v této příčině neoddávají luzným snům a že dobře vědí, jak by sobě vedla oficiální Maďarie vůči Slováckům, kdyby tito se zase dostali pod jejich moc, i přes unylé písně o národní autonomii, které jim nyní zpívají. Maďaři jsou dnes a zůstanou na dlouho našimi úhlavními nepřáteli. Než, nemoudře by sobě vedl, kdo by přezíral nepřítele, nepozoroval ho spravedlivě a zejména neuznával jeho dobrých a následování hodných vlastností. Dvě jsou především dobré při nich stránky: jsou jednotní vůči svým národním nepřítelům, přes to že i mezi nimi jsou strany úporně se navzájem potírající, a že mají ve své povaze cosi, čím dovedou vábiti k sobě jinorodé živly a čím také si získávají přízeň cizích národů.

Žel, že těchto vlastností se nám nedostává, aspoň ne v té míře, jak aby si toho bylo přáti. Hašteříme se neustále mezi sebou a přeme se malicherným způsobem "o ornáty". - Učme se od nich, nebude nám na škodu, a především neodpuzejme svou malicherností i ty, kdož přátelsky s námi smýšlejí.

Dunaj je nyní také náš - získali jsme jím velkou tepnu, vedoucí nás do otvírajícího se nám širého světa. Na této nám společné velké vodní dráze budeme se stýkati a také se poznávati navzájem. Kéž by se časem vytvořil mezi námi ne-li přátelský poměr, tož aspoň snesitelný a nám oběma prospěšný modus vivendi! Přichází mi na mysl velmi případné vlašské přísloví *Amate con discrezione i nostri amici e odate con moderazione i vostri nemici, perche un giorno i v ostri amici possono divenire i vostri nemici ed i vostri nemici i vostri amici.* (Milujte zdrženlivě své přátele a nenávidějte s umírněností svých nepřátel, protože jednoho dne se mohou státi z vašich přátel vaši nepřátelé a z vašich nepřátel vaši přátelé.)

Můj Bože, kam jsem se to dostal? Snad se mi vytkne, že jsem se nechal unést stařeckou povídavostí do končin, v nichž beletrista nemá co hledat. Skláním pokorně šjí. Už se stalo! - neodolal jsem pokušení, navázati na své vzpomínky několik úvah, dojistá časových dnešní ho dne.

Žiji zase jen ve svých vzpomínkách.

Ležím v posteli, v panském domě serfenyöském. Je noc, jasná, vlahá letní noc po velmi horkém dni. Bílé světlo plného měsíce proniklo se oknem do ložnice, padla mi na obličej - snad ono to byla, jež mě vyrušilo ze sna. Pohlédl jsem na hodinky, ležící podle mé hlavy na nočním stolku, bylo tak jasno, že jsem zcela zřetelně rozeznal rafičky na ciferníku. Půlnoc právě minula.

V tom, co to? - Zpěv, zvučný sborový zpěv, provázející rytmické kroky celého zástupu mužů, beroucích se pochodem cestou pod okny. Slovenská píseň, měkká, mollové akordy a přece znamenitě přiléhající rychlému pochodu.

Vyskočil jsem z postele, otevřel okno a díval se za rychle odcházejícími zpěváky. Slovenští pěvci, 25-30 mužů, objednaní správou velkostatku, aby požali pšenici a ječmen. Od rána do večera pracovali v děsném úpalu červencového slunce - byl bys řekl, že pro únavu nebudou se moci udržeti na nohou a že, jakmile se vrátí z pole, upadnou v tvrdý sen, a ti procházejí a zpívají ještě po půlnoci, přes to, že o páté již zase budou v práci...

Dlouho jsem stál u okna, naslouchaje zpěvu, ještě z valné dálky ke mně dozníval. Nazejtří jsem si dojel na koni za nimi na pole. "Že to snesete?" promluvil jsem k jednomu z nich, staršímu člověku osmahlých líc, že vypadal jako africký černoch, pot se lil s jeho čela, ale oči se dívaly vesele do světa, "že to tak snesete! - čtrnáct hodin jste se lopotili na tomhle nemilosrdném slunci a potom se vám chce ještě obházet a zpívat tak pozdě do noci."

Usmál se. "A čo by to bolo, abychom sa po práci neprošli a si nezaspávali? Aj v noci sa človek osväží a keď zpívá, zapomína na všetko, čo ho žiere." - Po večeri prý se, vypijí trochu té pálené a potom jdou vesele za svou zábavou.

Zvěděl jsem také ad nich, že jsou z nitranské stolice, že od polovice června se pronajímají do žní, zprvu někam dolů na jih do Alföldu (nížiny mezi Dunajem a Tisou), načež přicházejí sem. Mzdy dostávali tehda asi po zlatce, ovšem také stravu a hlavní věc! - v poledne a večer "té pálené, čo by sa jí chtělo vypit', aby člověku nepodrazila nohou".

Zítří prý tu dožnou a půjdou k sousednímu statkáři, panu Molnár-Férenczovi, k němuž půjdou na žně již po desáté. A hodný pán prý je, velmožný pan Molnár-Férencz na rozloučenou jim vystrojí hostinu, gulyášem je počastuje a což hlavní věc, soudkem pálené, kterou Židáček - také výborný člověk ten Židáček - má již pro ně přichystanou.

Každé noci, dokud tu byli, zpívali Slováci, pochodem odcházejíce; i vesnicemi se brali za

neustálého zpěvu. Vypτάval jsem se jich, nedochází-li ke třenicím mezi nimi a Maďary. Nikdy prý, dostala se mi v odpověď, naopak, Maďaři, kteří sami nikdy nezpívají, prý rádi naslouchají jejich zpěvu. Horší prý jsou Němci. Když oni před pěti roky žali v německé osadě někde u Neziderského jezera, vypadli na ně Němci a došlo k řeži.

Kde Slovák pracuje, všude si práci osladí zpěvem a po vykonané práci zpívá zase. Ani Němec ani Maďar nezpívá při práci, maďarské vojáky jsem slychával zpívat na pochodě - dosti monotónní nápěvy, jež ani zdaleka nesnesou srovnání s překrásnými nápěvy slovenskými. Hudebníci v Maďáriu, toť jsou, jak známo, Cikáni, a třeba přiznati, že byť samoukové, cikánští hudebníci svému umění dobře rozumějí, že zejména výborně znají duši svých posluchačů a znamenitě dovedou je nadchnouti. Slycháváme je u nás také, ale kdož k nám docházejí, bývají břídilové posledního rázu, a u nás valného pochopení jejich hudby není.

Jsem u konce. Dávno odletělo mládí, přebralil se mužný věk, jsem dnes stařec, chýlící se do hrobu, ale paměť mi zůstala věrna, znovu a znovu prožívám ve vzpomínkách dojmy z dávno minulých dní. Jsem zalité, sluncem pozlacené vidím je dosud před sebou, ty zeleně nivy a ostrovy, ty bystře tekoucí vody, jež se dělí, i všechen život na nich, jak se mi tehda jevil. A vděčně vzpomínám toho, jenž mě tam hostil - žel ! - už ho není mezi námi. Nezapomenu ho, pokud budu živ!

Karel Klostermann: Z mého revíru (Povídky a kresby), přeložil: Max Regal, 1928

<http://www.main.cz>